
A MAGYAR POLITIKATUDOMÁNY HAGYOMÁNYAI

RUDAI REZSŐ a két háború közötti magyar politikai szociológia és az akadémiai tudomány ismert szereplője. Az államtudományok doktora, a Magyar Társadalomtudományi Társulat választmányának tagja. 1936-ban szerezte meg habilitációját „Az állam elmélete” témakörben. Fő kutatási területe azonban nem elsősorban az államelmélet, hanem a pártok szociológiája és a pártok „viselkedésének” kutatása volt. E tárgykörben számos publikációt jelentetett meg a korszak vezető akadémiai folyóiratában, a Társadalomtudományban. *Adalékok a magyar képviselőház szociológiájához* című dolgozata (amely ma is érdekes olvasmány) a folyóirat 1933. évfolyamában jelent meg. A Politikatudományi Szemle mégsem ebből a tanulmányából közöl részleteket, aminek az a magyarázata, hogy *A politikai ideológia, pártszerkezet, a hivatás és életkor szerepe a magyar képviselőház és a pártok életében* című munkája (1936) még az előbbinél is érettebb és átfogó munka. Ebből a dolgozatból egy elfogulatlan tudós képe bontakozik ki, aki szintetizálja korának legfontosabb tudományos felismeréseit a pártokra és a parlamentre vonatkozóan.

RUDAI REZSŐ

A politikai ideológia és a pártszervezet szerepe a magyar kormánypártok életében (1861–1935)*

„A nemzet vonatkozásainak, viszonyainak összessége azáltal a szubjektív köztudat által összefoglalva, hogy a nemzet a lényeges, a kívüle lévő reá vonatkozó mellékes, tőle függő – adja a nemzeti érdeket, az általános érdeket. Ez az érdek, mint a végső, az első, a kezdő ok, mely a nemzetet mozgatja, egyben elv is..., mert összes mozgásainak, törekvéseinek kezdője, eleje, princípiuma” – írta *Concha Győző* 1917-ben, majd ezt is olvasuk ugyanott: „A pártoknak, a nemzeti érdek e pars-ainak, részeinek elvei, érdekei természetesen azon feltétel alatt jogosultak és egyesíthetők nagy, mondjuk: két nagy csoportba a parlamenti kormányzás fenntartására, ha a mögöttük lévő érdekek valóban tárgyilag is az általános nemzeti érdek részei, nem személyes érdekek s e részérdekeket is az általános nemzeti érdek mérsékli, amit a pártok hazafiasságának nevezünk.”¹

Ezt a szellemet és ezt az érdeket kerestük, amikor a magyar parlamentarizmus népképviselési korszakában a magyar kormánypártokat vizsgáltuk 1861-től máig, s adatokkal igyekeztünk a politikai történet külső látszata mögül feltárni az események rejtett rugóit és valódi okait. Az egybegyűjtött adatok törvényhalmazára határozott erővel utal arra, hogy a *magyar nemzet őseire mindig elevenen élt és hatott s – a múlt tanúságai szerint – mindig elevenen élni fog.*

* Az alábbi részlet a szerző: Politikai ideológia, pártszervezet, hivatás és életkor szerepe a magyar képviselőház és a pártok életében (1861–1935) *Államtani dolgozatok* c. könyvéből való. Magyar Társadalomtudományi Társulat kiadása Bp. 1936.

1.

Magyarország sorsát az abszolutizmus megszűnése óta *hét kormánypart* irányította (a választások évei szerint csoportosítva): 1. Deák Ferenc Felirati Pártja (1861–1875), 2. Tisza Kálmán Szabadelvű Pártja (1875–1906), 3. a Függetlenségi Párt koalíciója (1906–1910), 4. Gróf Tisza István Munkapártja (1910–1918), 5. a kersztény-nemzeti egyesülés koalíciója (1920–1922), 6. Gróf Bethlen István Egységes Pártja (1922–1935) és 7. Gömbös Gyula Nemzeti Egység Pártja (1935–).

A hét kormánypart az egypártrendszer alapján, azaz a választások többségi eredményeire támaszkodó párttal állt a kormány mellett és adta meg a politikai éra sajátos alapszínezetét, irányát és változatait.

A magyar népképviselői parlament első kormánypartja zárólag a közjogi eljárásmodban kifejeződő államjogi felfogást állította a programja központjába, s ez a törekvés sikert is ért el az 1867-es koronázás bekövetkeztékor. Ezt a politikai érárt egy új áramlatra támaszkodó három évtizedes korszak, a Szabadelvű Párt uralma követte, mely mint magyar politikai éra, sokszor lojális volt mindazzal szemben is, ami elsősorban nem magyar érdeket követett, így a nemzetiségek és a külföld, annak minden divatos áramlata s Ausztria iránt is. Egy, a szabadság és függetlenség iránti küzdelembe befáradt nemzedék rendezkedett be a '67 utáni status quóra és élvezte a monarchia nagyhatalmi állásának biztonságát és az európai külpolitikai helyzet tartósnak látszó nyugalalmát. Az 1875-ben magyar szívvvel és akarattal, jóhiszeműen elindult politikai liberalizmus – a nyugalom és változatlanlanság harminc éve végén – a következő nemzedék porondra léptékor, már más értelmet nyert, mert a *politikai* liberalizmusból *világnézeti* liberalizmussá lett, *más tartalmat* kapott, mert – bár sok újat teremtett és új lendületet hozott – a magyarság és főleg a magyar vezető réteg elerőtlenedését is eredményezte, s *más célokká* formálódott, mert sokszor már a magyarság ellen is sorakoztatta fel az erőket. Ezért is omlott 1905-ben össze a szabadelvű éra és jött létre a három évtizedes ellenzéki harcot vívott Függetlenségi Párt diadala, mely győzelmet azonban az európai külpolitika közelgő vihara és a magyar földön gyülekező nehézségek árnyai, valamint a párt belső összetételének lazaságai is nagyon erősen beárnyékoltak. A Munkapárt megjelenése 1910-ben azt célozta különösen, hogy a belső erőket egybefogja, a külső államoknak az itt élő nemzetiségekre gyakorolt propagandisztikus hatását ellensúlyozza és a magyar társadalomba időközben bekövetkezett új belső elhelyeződést a nemzet érdekeivel összhangba hozza. A súlyos és hosszú világháború azonban más eredményt hozott. A bolsevizmus után elemi erővel tört elő a magyarság nemzeti érzése és tudata. Az 1920-as, az 1922-es és az 1935-ös elindulás mottója az egyesülés, a belső

	1884		1887		1892		1896		1901		1905	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
F.:	1	–	1	–	–	1	1	–	–	1	–	1
É.:	78	37	81	34	70	45	103	12	69	46	35	80
E.:	49	25	57	17	55	19	59	15	56	18	35	39
D.:	23	52	30	45	25	50	46	29	31	44	3	72
A.:	82	55	85	52	60	77	97	40	71	66	26	111
Bp.:	7	2	9	–	8	1	9	–	6	3	3	6
M.:	240	171	263	148	218	193	315	96	233	178	102	309
F.:	0,4	–	0,4	–	–	0,5	0,3	–	–	0,6	–	0,3
É.:	32,5	21,6	30,8	23	32,1	23,3	32,7	12,5	29,6	25,8	34,3	25,9
E.:	20,4	14,6	21,7	11,5	25,2	9,8	18,7	15,6	24	10,1	34,3	12,6
D.:	9,6	30,4	11,4	30,4	11,5	25,9	14,6	30,2	13,3	24,7	2,9	23,3
A.:	34,2	32,2	32,3	35,1	27,5	40	30,8	41,7	30,5	37,1	25,6	35,9
Bp.:	2,9	1,2	3,4	–	3,7	0,5	2,9	–	2,6	1,7	2,9	2
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

	1906		1910		1920		1922		1927		1931	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
F.:		1	–	1								
É.:	55	60	76	39	29	13	32	10	33	9	29	13
E.:	39	35	47	27								
D.:	53	22	31	44	53	28	38	43	48	33	46	35
A.:	100	37	78	59	58	39	74	23	81	16	72	25
Bp.:	7	2	4	5	10	15	–	25	4	21	5	20
M.:	254	157	236	175	150	95	144	101	166	79	152	93
F.:		0,6	–	0,6								
É.:	21,7	38,2	32,2	22,3	19,3	13,6	22,2	9,9	19,9	11,4	19,1	14
E.:	15,4	22,3	19,9	15,4								
D.:	20,9	14	13,1	25,1	35,3	29,5	26,4	42,6	28,8	41,8	30,3	37,6
A.:	39,4	23,6	33,1	33,7	38,7	41	51,4	22,8	48,8	20,3	47,4	26,9
Bp.:	2,6	1,3	1,7	2,9	6,7	15,9	–	24,7	2,5	26,5	3,2	21,5
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

1935	
I.	II.
F.:	
É.:	30
E.:	12
D.:	57
A.:	77
Bp.:	7
M.:	171
F.:	
É.:	17,5
E.:	16,2
D.:	33,3
A.:	45
Bp.:	4,2
	100%

F.: Fiume,
É.: Észak,
E.: Erdély,
D.: Dunántúl,
A.: Alföld,
Bp.: Budapest,
M.: mandátumok száma.

I.: a kormánypárt,
II.: a kormánypárton kívüli pártok
és pártonkívüliek által elért mandá-
tumok közül egy-egy részre eső
mandátumok száma és aránya.

A magyar képviselőház összes mandátumai közül az egyes országtájakra a következő mandátumok estek 1875–1918 és 1920–1935 között:

	1875–1918		1920–1935	
F.:	1	0,3%		
É.:	115	28,0%	42	17,1%
E.:	74	18,0%		
D.:	75	18,2%	81	33,1%
A.:	137	33,4%	97	39,6%
Bp.:	9	2,1%	25	10,2%
M.:	411	100,0%	245	100,0%

Ha ezen országos arányszámok segélyével a mandátumoknak az egyes pártcsoportok által egy-egy tájon elért egyes arányszámait vizsgáljuk, vagyis, hogy mikor mely pártcsoport arányszáma haladta meg az országos arányszámot, érdekes törvényszerűség látszik kiütközni.

Az adatsorokból azt látjuk, hogy *Fiume* 1892-ig kormánypárti, azután pedig 1910-ig – 1896 kivételével – már más pártállású vagy pártonkívüli képviselőt választott. Az északi rész csak egy ízben, 1906-ban választott többségében nem kormánypártiakat, amikor is a kormánypárt mandátumainak 21,7%-a, a többi mandátumoknak 38,2%-a esett erre a részre; az összes többi választásokon mindig a kormánypártra esett a nagyobb arányszám. Ehhez hasonlóan *Erdélyben* is csak 1906-ban fordult elő egy ízben, hogy a kormánypárt mandátumainak 15,4%-át, a többi pártok mandátumaiknak pedig 22,3%-át szereztek itt meg, a többi tíz választáson (csak ennyiszer volt itt parlamenti választás) mindig a kormánypárt arányszáma volt a magasabb. A *Dunántúl* csak a Deák-párt (1861–1872), a Függetlenségi Párt (1906–1910), a Keresztény-nemzeti Egyesülés (1920–1922) és a Nemzeti Egység Pártja (1935) érāja alatt szavazott nagyobb arányszámban a kormánypárti képviselőkre, míg a Szabadelvű Párt (1875–1905), a Munkapárt (1910–1918) és az Egységes Párt érāja alatt többségében mindig a nem kormánypártokra adta le a szavazatát. Az *Alföld* és a bánági rész 1920-ig csak egy ízben: 1906-ban foglalt a kormánypárt mellett állást (39,4%-ban) a nem kormánypártok 23,6%-ával szemben, a többi esetben az arányszám mindig a pártoknál magasabb vagy legfeljebb egy ízben (1884-ben) azzal egyenlő; 1920 óta pedig – kivéve az első nemzetgyűlést – a kormánypártnál volt magasabb arányszám, bár ez a szám az óta lassan csökken. *Budapesten* a világháború előtt csak kétszer volt a nem kormánypártok arányszáma magasabb: 1878-ban és 1910-ben, míg a világháború után mindig a nem kormánypártok arányszáma a magasabb, bár a kormánypártok arányszáma 1922 óta lassan emelkedik.

A világháború előtti politikai állásfoglalás tükröképét legjobban az 1906. évi függetlenségi párti választás eredménye tárja

elénk, amelyben ugyanis az összes részek állásfoglalása pontosan megfordul (így az északi részen a kormánypárt arányszáma kisebb, ugyanígy Erdélyben is, míg a Dunántúlon és az Alföldön a kormányzópárté lett magasabb). Ezt a tényt az alábbi összeállítás még csak jobban szemlélteti, melyben Fiume, Észak és Erdély összesített (1920 óta csak Észak) adatai (I.) állanak a Dunántúl, az Alföld és Budapest (II.) adataival szemben:

K.:	1861	1869	1872	1875	1878	1881	1884	1887	1892
I.	40,6	54,3	48,5	49,8	53,5	53,7	53,3	52,9	57,3
II.	59,4	45,7	51,5	50,2	46,5	46,3	46,7	47,1	42,7
Nk.:									
I.	29,3	13,5	15,7	34,8	35,6	35,5	36,2	34,5	33,6
II.	70,7	86,5	84,3	65,2	64,4	64,5	63,8	65,5	66,4

K.:	1896	1901	1905	1906	1910	1920	1922	1927	1931	1935
I.	51,7	53,6	68,6	37,1	52,1	19,3	22,2	19,9	19,1	17,5
II.	48,3	46,4	31,4	62,9	47,9	80,7	77,8	80,1	80,9	82,5
Nk.:										
I.	28,1	36,5	38,8	61,1	48,3	13,6	9,9	11,4	14	16,2
II.	71,9	63,5	61,2	38,9	51,7	86,4	90,1	88,6	86	83,8

K.: kormánypárt, Nk.: a többi pártok és pártonkívüliek.

A történelmi távlatban elmosódnak az emberek (politikusok, képviselők), a pártagitációk, a választási győzelmek és sérelmezése, a választási jogrendszerek, csak egy tény áll elő törvényszerűséggel, az hogy a *magyarságnak politikai állásfoglalása mindig erősen magyar volt* s ez az állásfoglalás mindig bátran ki is fejeződött, ha nem is járt mindig számszerű teljes győzelemmel. S mindez az *állandó* színekép kormánypártonként nyeri sajátos árnyalati színeződését, mert más és más a kormánypártok arányszáma Deák vagy Tisza Kálmán vagy a függetlenségi koalíció vagy Tisza István vagy a ker. nemzeti koalíció vagy Bethlen István avagy Gömbös Gyula irányította politikai éra alatt, bár az alapszínekép mindig azonos marad lényegileg.

A tények alapján megállapítható, hogy *minden geopolitikai tájnak megvan a maga sajátos politikai színeke és minden geopolitikailag adott táj lakosságának megvan maga sajátos politikai érzülete*. Arra a kérdésre, hogy részint a világháború előtt és részint a világháború után nagy részben a *nem kormánypártok* sorában *mi színezte* ezt a képet, mi jellemezte és alakította ki ezt az érzületet, feleletet az ad, ha a Függetlenségi Párt és a Keresztény (Nép)párt mandátumainak földrajzi és geopolitikai elhelyezkedését nézzük, és a Függetlenségi Pártét

1875–1918-ig, s a Keresztény Pártét 1892 óta máig, mint olyan pártokét, melyek a nem-kormánypártok közül a legnagyobb állandósággal állottak fenn és határozott világnézeti állásfoglalásokkal befolyásolólag is hatottak.

A Függetlenségi Párt mandátumainak elhelyezkedése:

	1875	1878	1881	1884	1887	1892	1896	1901	1905	1906	1910
É%	15,8	18,7	18,2	12,4	16,7	18,6	18,3	18,6	22,2	21,7	16,4
E.	5,3	4	8	11,3	1,3	1,7	3,3	10,6	11,1	15,4	6,5
D.	23,7	24	27,2	31	35,9	18,6	23,4	20,3	25	20,9	27,9
A.	55,2	52	46,6	45,3	46,1	61,1	55	50,5	40,6	39,4	47,5
Bp.	–	1,3	–	–	–	–	–	–	1,1	2,6	1,7

A Keresztény (Nép)párt mandátumainak elhelyezkedése:

	1892	1896	1901	1905	1906	1910	1920	1922	1927	1931	1935
É%	100	18,8	45,5	41,7	57,1	42,8	16,9	21,4	12,1	10	14,3
E.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
D.	–	81,2	54,5	58,3	40	57,2	40,7	42,9	57,6	60	35,7
A.	–	–	–	–	2,9	–	27,1	–	12,1	10	7,1
Bp.	–	–	–	–	–	–	15,3	35,7	18,2	20	42,9

A tényeket feltáró számadatok világosan megmutatják, hogy a *függetlenségi politikai ideológia* és politikai érzület legerősebben és állandóan az *Alföldön gyökerezett*, s részben még a Dunántúlon is gyökeret vert. A *keresztény politikai ideológia* és érzület mindig a *Dunántúlon gyökerezett legmélyebben*, kivéve 1906-ban, amikor az északi részen aratta a nagyobb diadalt; a világháború óta pedig Budapest játszik egyre nagyobb szerepet a párt életében.² Ezek az adatok egyben arra is rávilágítanak, hogy ez a két párt jelentős mértékben járult hozzá – a többi pártok mellett – a nem kormánypártok politikai színképének sajátos színeződéséhez, de ugyanakkor csak mindenben megerősítik előbbi megállapításunkat, mely szerint – a *különböző választójog és választási (titkos, nem titkos) rendszerek ellenére* – minden geopolitikai tájnak megvolt és megvan a maga sajátosan színezett politikai állásfoglalása és sajátosan jellemzett politikai érzülete, amely a választási eredményekben állandósággal, törvényszerűséggel mindig vissza is tükröződik. S ebben a visszatükrözőedésben élénk táru az a kép, melyet a pártideológiákról az első szakaszban megállapításként elmondottunk.

(...)

Az életkörülmények s az élet követelményei, valamint a nemzeti múlt tradíciói szabják meg a politikai cselekvés irányát és a politikai életformák milyenségét. S minél inkább távolodnak el egyes pártok attól a kötelességüktől, hogy a nemzeti érdek parsai, részei legyenek, ahogy azt *Concha Győző* – mint bevezetőnkben idéztük – mondotta, s minél inkább lesznek némely pártok az önérdék egyoldalú követése miatt frakciókká, annál inkább szükségesnek látszik a nemzet életében a politikai egységes erő és erős szervezet, melynek az egyik legaktívabb parlamentáris kifejeződési formája az egypártrendszer.

Összefoglalva az adatok megvilágította tényeket, megállapíthatjuk, hogy a magyar kormánypártok változó politikai ideológiája különböző módon tükröződik vissza a választókerületek geopolitikai adottságaival összefüggő és a különböző területeken lakó és élő lakosság állandó jellegű politikai állásfoglalásának képében, s láttuk, hogy ezen az állandó képen sem kormány, sem ellenzék vagy választójog hetven év alatt *lényegileg* nem volt képes változtatni, legfeljebb a szavazatok száma toló-dott időnként valamilyen irányban el. Láttuk a beszédes adatok bizonyosságát arra nézve is, hogy *a kormánypártok erejét mindig a párt belső összetételének szilárdsága adta meg akkor, amikor az az állam és a nemzet iránt határozott tudattal és felelősségérzettel telített hivatási rétegeknek biztosított befolyást*. S láttuk, hogy a háromnegyed évszázados magyar parlamenti egypártrendszer a *nemzet geopolitikai helyzetének* adottságiból és különböző (kül- és belpolitikai, gazdasági és világnézeti) szerteágazó és széttartó irányú törekvések ellensúlyozásának szükségességéből is adódott és adódik; ezen nemzeti ellensúlyozó törekvésnek és szervezőmunkának az eredménye csak hosszabb folyamat során észlelhető lassú haladásként.

A magyar kormánypártok által követett politikai szellemnek, ideológiának és a nemzeti közérdek közötti kapcsolat milyenségére is – közvetve – rávilágítottak a közölt adatok, s láthattuk, hogy nem volt olyan kormány vagy más párt, mely a nemzeti általános vagy részérdek figyelembevétel nélkül tudott volna fennmaradni, mert a nemzet elevenen él, bár mindig csak az élő nemzettek tettei, érzései és akarásai által.

A magyar népképviselői parlament közel hetvenöt éves életéből emeltük ki a közölt adatokat, hogy a múlt tanulságait és az élet törvényszerűségeit kutassuk s vele az államtant, a történetírást és a magyar jövőt szolgáljuk.

JEGYZETEK

¹ Hatvan év tudományos mozgalmi között, II. kötet. Bp.: Magy. Tud. Akadémia 1935. 435. o.

² L. Rudai Rezső: A kereszténypárt életfázisainak változásai (1892–1935), Magyar Kultúra, XXII. évf. 11. sz. 1935, 481–485. old.